

BUDJET TASHKILOTLARINING BUDJETDAN TASHQARI RIVOJLANTIRISH JAMG'ARMALARINING NAZARIY ASOSLARI

Sh. Ismoilova

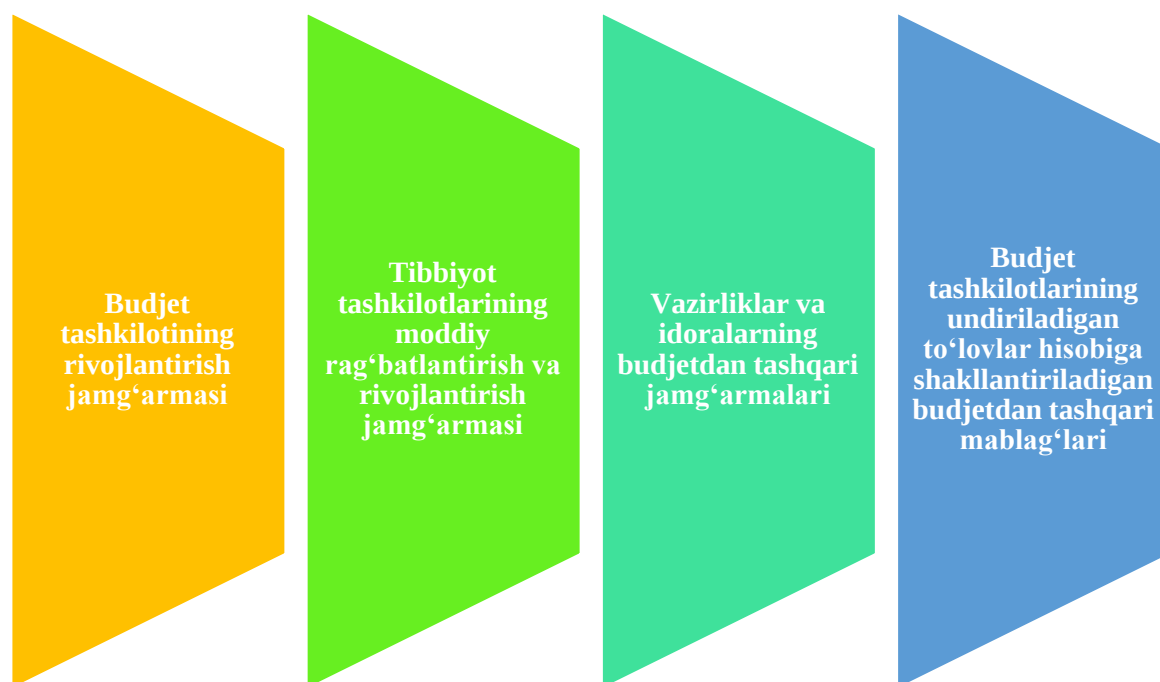
*O'zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi*

Ilmiy adabiyotlardan ma'lumki, budget tashkilotlarining budgetdan tashqari rivojlantirish jamg'armalari zamonaviy moliyaviy boshqaruv tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu jamg'armalar tashkilotlarga qo'shimcha moliyaviy imkoniyatlar yaratish orqali ularning mustaqilligini oshiradi. Budgetdan tashqari mablag'lar tashkilotlarga o'z ehtiyojlariga mos ravishda resurslarni taqsimlash imkonini beradi. Bu esa ularning operativ faoliyatini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Masalan, ta'lim va sog'liqni saqlash muassasalari xizmatlaridan tushgan daromadni o'z faoliyatiga qayta yo'naltiradi. Jamg'armalar orqali texnika va uskunalarni yangilash, xodimlarni malakasini oshirish kabi tadbirlar moliyalashtiriladi. Shu yo'l bilan davlat budjeti resurslariga tushadigan yuk kamayadi. Tashkilotlarning moliyaviy mustaqilligi ularni raqobatbardosh faoliyat yuritishga undaydi. Bu esa o'z navbatida, budget muassasalarining iqtisodiy barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, budgetdan tashqari mablag'lardan foydalanish shaffof va qonuniy bo'lishi kerak. Bu esa davlat nazorati va jamoatchilik ishonchini ta'minlaydi. Mazkur masalalar budget tashkilotlarining budgetdan tashqari rivojlantirish jamg'armalarining tashkiliy jihatlarini o'rganishning ahamiyatini yanada oshiradi.

Budget tashkilotlarining budgetdan tashqari jamg'armalari quyidagilardir (1-rasm):

- budget tashkilotining rivojlantirish jamg'armasi;
- tibbiyot tashkilotlarining moddiy rag'batlantirish va rivojlantirish jamg'armasi;
- vazirliklar va idoralarning budgetdan tashqari jamg'armalari;

budget tashkilotlarining undiriladigan to'lovlar hisobiga shakllantiriladigan budgetdan tashqari mablag'lari.

1-rasm. Budget tashkilotlarining budgetdan tashqari jamg'armalari¹

Budget tashkilotining rivojlantirish jamg'armasi daromadlari:

hisobot choragining so'nggi ish kuni oxirida xarajatlar smetasi bo'yicha tejalgan mablag'lar, kapital qo'yimlarni moliyalashtirish uchun nazarda tutilgan mablag'lar bundan mustasno;

faoliyat ixtisosligi bo'yicha tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadlar;

budget tashkiloti balansida turgan mol-mulkni ijaraga berishdan olingan mablag'larning bir qismi;

belgilangan tartibda budget tashkilotlari tasarrufida qoldiriladigan mablag'lar; homiylikdan olingan mablag'lar hisobidan shakllantiriladi.

Budget tashkilotining rivojlantirish jamg'armasiga budget tashkilotlarining tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadlari tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan tushgan tushumlar va ularni ishlab chiqarish bo'yicha xarajatlar o'rtasidagi ijobiy farq sifatida aniqlanadi.

Tibbiyot tashkilotlarining moddiy rag'batlantirish va rivojlantirish jamg'armasi daromadlari:

tibbiyot tashkilotiga ajratiladigan budget mablag'lari umumiy hajmining 5 foizigacha bo'lgan miqdorda budgetdan ajratiladigan mablag'lar;

faoliyat ixtisosligi bo'yicha tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadlar;

hisobot choragining so'nggi ish kuni oxirida xarajatlar smetasi bo'yicha tejalgan mablag'lar, kapital qo'yimlarni moliyalashtirish uchun nazarda tutilgan mablag'lar bundan mustasno;

tibbiyot tashkiloti balansida turgan mol-mulkni ijaraga berishdan olingan mablag'larning bir qismi;

belgilangan tartibda budget tashkilotlari tasarrufida qoldiriladigan mablag'lar;

¹ O'zbekiston Respublikasi Budget kodeksi, 26.12.2013. <https://lex.uz/docs/-2304138>

homiyligidan olingan mablag'lar hisobidan shakllantiriladi.

Tibbiyot tashkilotlarining moddiy rag'batlantirish va rivojlantirish jamg'armasiga tibbiyot tashkilotlarining tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadlari tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) realizatsiya qilishdan tushgan tushumlar va ularni ishlab chiqarish bo'yicha xarajatlar o'rtasidagi ijobiy farq sifatida aniqlanadi.

Vazirliklar va idoralarning budjetdan tashqari jamg'armalari daromadlari belgilangan tartibda davlat bojlari, yig'imlar va soliq bo'lmagan to'lovlar, ma'muriy jarimalar hamda moliyaviy sanksiyalardan ajratmalar hisobidan shakllantiriladi.

Budjet tashkilotlari tomonidan budjetdan tashqari mablag'lar:

o'quvchilar va tarbiyalanuvchilar davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida, umumta'lim maktablarining kuni uzaytirilgan guruhlarida, maktab-internatlarda, olimpiya zaxiralari kollejlarda va boshqa davlat ta'lim tashkilotlarida saqlab turilganligi uchun;

o'quvchilar bolalar musiqa va san'at maktablari hamda maktabdan tashqari davlat ta'lim tashkilotlarida ta'lim olganligi uchun;

oliy va o'rta maxsus, professional davlat ta'lim tashkilotlarida ta'lim olganlik uchun;

statsionar davolash-profilaktika muassasalarida davolanayotganlar tarkibi ovqatlanishi uchun;

qonunchilikka muvofiq boshqa turdagi undiriladigan to'lovlar hisobidan shakllantiriladi.

Undiriladigan to'lovlarning miqdorlari, ularni kiritish va ulardan foydalanish tartibi, shuningdek undiriladigan to'lovlar bo'yicha imtiyozlar qonunchilik bilan belgilanadi.

Budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari rivojlantirish jamg'armalari moliyaviy mustaqillikni ta'minlovchi tizim sifatida muhim ahamiyatga ega. Jamg'armalar tashkilotlarga budjetdan tashqari mablag'lar orqali o'z faoliyatini mustaqil ravishda moliyalashtirish imkonini beradi, bu esa ularni tashkiliy jihatdan mustahkamlashga xizmat qiladi.